

# NIEUWSBRIEF FLORON-FWT, NR.1, FEBRUARI 1990

DISTRICT TWENTE e.o.

www.fwtwente.nl

REDACTIE: Otto Zijlstra (districtscoördinator FLORON). E-mail: [ogzijlstra@zon-net.nl](mailto:ogzijlstra@zon-net.nl)  
Pieter Stolwijk (coördinator Floristische Werkgroep Twente). E-mail: [fwt@fwtwente.nl](mailto:fwt@fwtwente.nl)  
Jacques Bielen E-mail: [jwbielen@xs4all.nl](mailto:jwbielen@xs4all.nl)

Red.	Ter inleiding, p.1
<a href="#">P.F. STOLWIJK</a>	Verslag seizoen 1989, p.1
<a href="#">P.F. STOLWIJK</a>	Enige bijzondere vondsten, p.5
<a href="#">P.F. STOLWIJK</a>	Kort verslag van de excursies, p.7
<a href="#">P.F. STOLWIJK</a>	Excursies naar de Rijn, p.9
Red.	Lijst van veldmedewerkers, p.11
Red.	Mededelingen, p.12
Red.	In het volgende nummer, p.12

## Ter inleiding

Voor U ligt het eerste nummer van de Nieuwsbrief, uitgegeven door FLORON district Twente e.o. en de Floristische Werkgroep Twente (FWT).

Het ligt in de bedoeling deze Nieuwsbrief een viertal malen per jaar uit te geven en te verspreiden onder de leden van de FWT en de veldmedewerkers van FLORON.

De inhoud zal hoofdzakelijk gevormd worden door mededelingen op het terrein van de botanie in Twente. Maar grensoverschrijdingen zijn niet uitgesloten. Zowel uitstapjes naar andere takken van natuurstudie als verhalen over buitenlandse natuurbelevissen zijn welkom. Bijdragen van lezers worden op prijs gesteld. Ook wordt de lezer opgeroepen na te denken over een pakkende naam. Bijdragen voor de volgende uitgave graag voor 1 april op een van bovenstaande adressen.

---

## Verslag seizoen 1989

P.F. Stolwijk

### De voorgeschiedenis

Sinds 1978 is de Floristische Werkgroep Twente actief. Van meet af aan heeft de werkgroep zich beziggehouden met het inventariseren van de Twentse flora. Daartoe werden elk jaar gezamenlijke excursies gehouden. Tijdens deze excursies werden de waarnemingen van alle 'wilde' planten per vierkante kilometer op streeplijsten vastgelegd. Daarnaast gingen vele leden zelf op pad om te inventariseren. De resultaten zijn, behalve op de streeplijsten, ook vastgelegd op verspreidingskaartjes. De gegevens zijn bovendien aan het Rijksherbarium te Leiden gezonden, waar ze gebruikt zijn bij de samenstelling van de Atlas van de Neder-

landse Flora, waarvan het laatste (derde) deel in december 1989 eindelijk is verschenen. Omdat het oorspronkelijk de bedoeling was het Atlasproject in 1980 af te sluiten, is de Werkgroep in 1981 een nieuwe inventarisatie-ronde gestart. In de loop der jaren is een omvangrijk archief met waarnemingen ontstaan. Daar (behalve van de laatste twee jaren) de gegevens niet in de computer zijn opgeslagen, is zelfs bij benadering niet aan te geven hoeveel waarnemingen in dit archief te vinden zijn. Sinds 1979 is van de interessante vondsten steeds melding gemaakt in het Jaarverslag van de Werkgroep. Het oosten en het zuiden van Twente zijn de best onderzochte gebieden, wat samenhangt met de woonplaats van de meest actieve leden.

Ook anderen hebben in Twente geïnventariseerd (Provincie Overijssel, Instituut voor Aquatische Oecologie van de Universiteit Nijmegen, enz.), maar de resultaten hiervan zijn ons niet bekend. Ook plaatselijk zijn er groepen actief; hiervan hebben wij echter evenmin kennis. Publicatie van de gegevens van de FWT heeft niet plaats gevonden.

De start van FLORON was voor de FWT aanleiding om wederom een nieuwe ronde te starten. FLORON vraagt namelijk de gegevens van elk jaar gescheiden te houden.

## **Het eerste FLORON-veldseizoen**

### - Veldmedewerkers

Zoals gezegd, verleent de FWT als groep medewerking aan FLORON door het houden van excursies. Maar daarnaast is er veel werk verricht door leden van de FWT individueel, door andere groepen (Denekamp, Almelo, Nijverdal) en door individuele medewerkers van FLORON. Zie Lijst van Veldmedewerkers 1989.

### - Verwerking

Alle binnengekomen gegevens zijn (onder een afkorting van de wetenschappelijke naam) 'in de computer gestopt'. Van elke veldmedewerker is een apart bestand (VM-bestand) gemaakt; daarin zijn ook de twijfelachtige opgaven opgenomen. Een van de taken van de districtscoördinator (DC) is het om controle uit te oefenen op de juistheid van de opgaven. Daarom heb ik de medewerkers, indien daar aanleiding toe was, een lijst met 'vraagtekens' gestuurd. Daarop stond het volgende aangegeven: kennelijke vergissingen, vermoedelijke streepfouten, mogelijke determinatiefouten, verzoek om nadere inlichtingen of bewijs in de vorm van herbarium- of fotomateriaal. Wanneer over een vraagteken opheldering was gegeven, is de opgave geaccepteerd, gecorrigeerd of verwijderd. Niet opgehelderde vraagtekens zijn in het VM-bestand gelaten.

In het geval van gezamenlijke excursies zijn de lijsten opgenomen in het VM-bestand van diegene die de lijsten heeft geleverd; excursies van de FWT zitten in het FW-bestand.

Op basis van deze bestanden heb ik een algemeen bestand gemaakt met koppeling aan een basisbestand (dat is een basisregister van 'Nederlandse' planten, waarin opgenomen: standaardafkorting, wetenschappelijke naam, Nederlandse naam, computernummer, aandachtsoort, standaardlijstsoort, frequentie in Twente). In dit algemeen bestand zijn de 'vraagtekens' niet opgenomen en evenmin aangeplante, niet verwilderde soorten, vnl. bomen en struiken: bv. Douglasspar (*Pseudotsuga menziesii*).

Op termijn gaan de gegevens naar Leiden (Rijksherbarium, waar FLORON is ondergebracht) ter verwerking door het Centraal Bureau voor de Statistiek

- A.A.-project

In het Attractieve Aandachtssoorten-project wordt Nederland onderzocht op het voorkomen van 105 opvallende en onmiskenbare plantensoorten waaraan een zekere indicatiewaarde voor de toestand van het milieu wordt toegekend. Van de A.A.-soorten zijn er, naar gegevens van de FWT, 9 soorten (tot nog toe) nooit in Twente aangetroffen; van de overige 96 soorten zijn er 70 in Twente tamelijk algemeen tot algemeen en 26 zeldzaam tot zeer zeldzaam. Dat garandeert dat een onderzoek naar A.A.-soorten in een 'Twents' kilometerblok (km-blok) altijd succesvol zal zijn; in andere streken van het land ligt dat niet steeds zo gunstig.

Er zijn in totaal 91 aandachtsoorten gemeld (dus slechts 5 potentiële niet!). De meest gevonden soort is de Pinksterbloem (*Cardamine pratensis*): 152 km-blokken; tweede is de Grote wederik (*Lysimachia vulgaris*): 137 km-blokken, terwijl de Wilde kamperfoelie (*Lonicera periclymenum*) met 124 km-blokken verrassende derde is.

Het hoogste aantal werd genoteerd in km-blok 28.26.43 (coördinaten 247-491) en km-blok 28.57.45 (coördinaten 254-476): in beide blokken zijn 33 A.A-soorten gevonden.

- Algemeen project

Het Algemeen project heeft tot doel het voorkomen van alle 'Nederlandse' soorten te inventariseren.

In totaal is in 1989 een zeer hoge score bereikt: ruim 25.000 opgaven. Na aftrek dubbele opgaven (veldmedewerkers lopen soms in hetzelfde blok!) blijven er 22.647 over, ongerekend de vraagtekens. Deze totaalscore zal nog iets hoger uitvallen, wanneer een aantal determinaties met vraagteken in Leiden op juistheid is gecontroleerd.

-- taxa

In Twente is ons recent het voorkomen van 862 taxa ('soorten') bekend. Ter vergelijking: de Standaardlijst van de Nederlandse Flora telt 1437 taxa.

Dit seizoen zijn er 727 taxa van de standaardlijst genoteerd en 53 overige (adventieve, verwilderde) soorten.

Er zijn 22 taxa in meer dan 150 km-blokken genoteerd met als koploper Grote brandnetel (*Urtica dioica*).

Behalve deze algemene tot zeer algemene soorten zijn er ook juist hele zeldzame (terug)gevonden, zowel in als buiten natuurreservaten.

-- km-blokken

Het district Twente telt ruim 1800 km-blokken.

In totaal zijn er gegevens binnengekomen uit 420 km-blokken (**fig.1**).

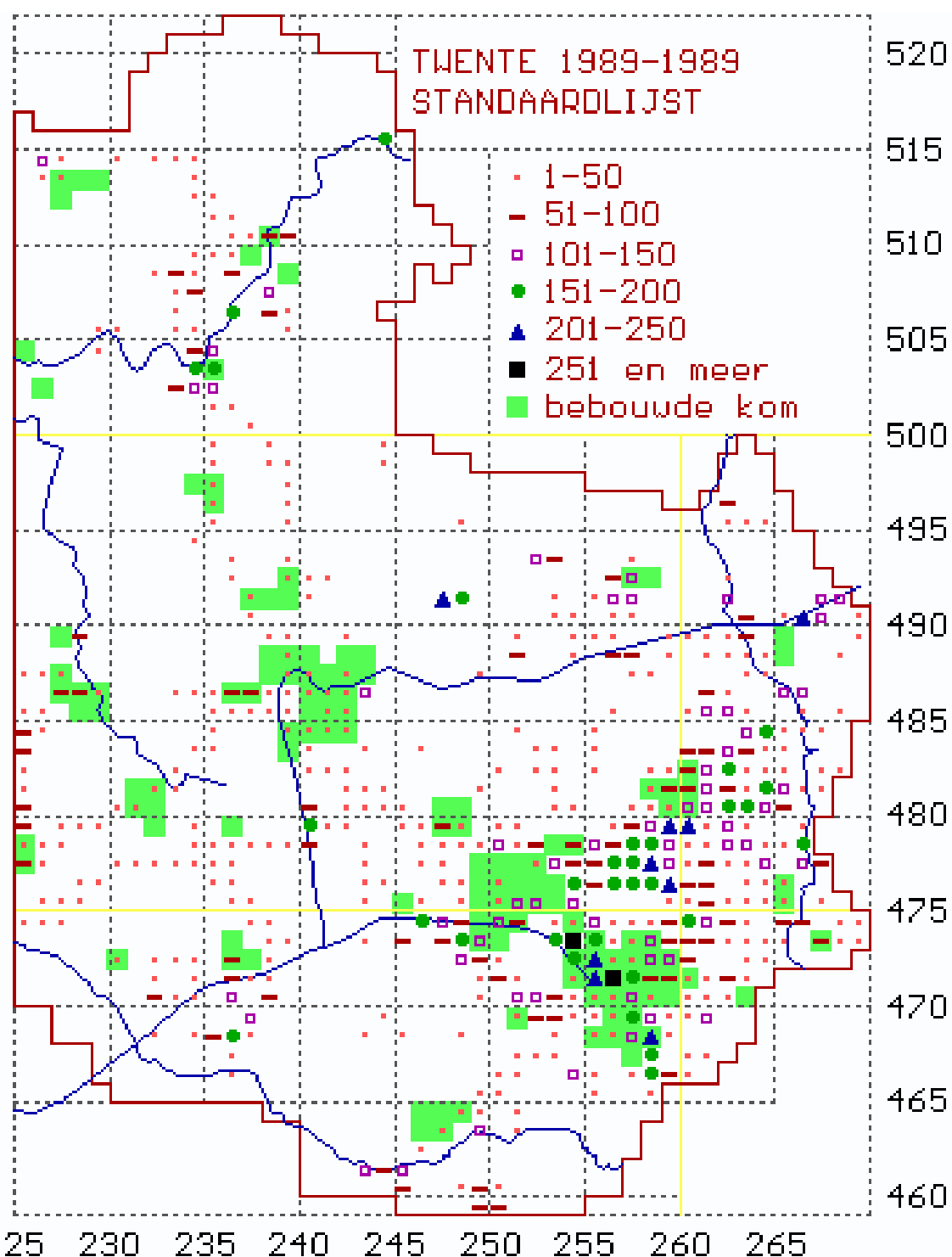
180 blokken met minder dan 10 taxa (= terloops onderzocht);

63 blokken met 10 tot 50 taxa (= weinig onderzocht);

135 blokken met 50 tot 150 taxa (= matig onderzocht);

42 blokken met 150 of meer taxa (= goed onderzocht).

De hoogste score voor het Algemeen project is behaald in km-blok 34.17.25 (coördinaten 254-473): 272 taxa van de standaardlijst en 2 overige soorten.



**fig.1** DISTRICT TWENTE e.o.; in 1989 onderzochte km-blokken.

## Conclusie

Het seizoen 1989 is een groot succes geworden, zowel kwantitatief als kwalitatief. Het is met name verheugend dat het terrein van de vliegbasis Twente zo grondig is onderzocht. Ook het toegenomen aantal actieve floristen stemt tot optimisme voor de toekomst van de projecten. Alle veldmedewerkers wil ik zeer hartelijk danken voor hun inzet.

# Enige bijzondere vondsten

P.F. Stolwijk

Vondsten die in eerdere jaarverslagen van de FWT al zijn toegelicht, worden hier in het algemeen niet opnieuw besproken.

De onderstreepte soorten zijn nieuw voor de FWT; maar doordat het werkgebied van de FWT kleiner is dan het district Twente e.o. zijn sommige onderstreepte soorten niet echt nieuw.

Voor de afkortingen zie de Lijst van Veldmedewerkers.

- Grote engelwortel (*Angelica archangelica*). De groeiplaats<sup>1</sup> wordt mogelijk bedreigd door de aanleg van de zuidelijke bandweg in Enschede. [Sw]
- Grote kroosvaren (*Azolla filiculoides*). Waarschijnlijk al voor 1988\* in het Almelo-Nordhornkanaal in Almelo gevonden. Inmiddels heeft uitbreiding plaatsgevonden: een vondst in Losser (de Bleek) en een vondst in een piepklein tuinvijvertje in Oldenzaal. Wordt de soort wellicht via plantmateriaal van kwekerijen of door vissers verspreid? [Po, Bl, Sw]
- Stijf struisriet (*Calamagrostis stricta*). De soort komt, evenals de Noordse zegge (*Carex aquatilis*), voor in een natuurreserveaat aan de Reest; niet echt nieuw dus. [Pa]
- Slangewortel (*Calla palustris*). Nieuw voor Twente. Sinds enige jaren bij het Hondeven. [Po e.a.]
- Verspreidbladig goudveil (*Chrysosplenium alternifolium*) en Paarbladig goudveil (*C. oppositifolium*). Op een plek bij Ootmarsum groeien beide soorten naast elkaar; dat is van slechts een andere plaats in Twente bekend. [Bl, Sw]
- Draadgentiaan (*Cicendia filiformis*). Met o.a. Dwergvlas (*Radiola linoides*) en Wijdbloeiende rus (*Juncus tenageia*) op een plagplaats in een natuurreserveaat. [F. Eysink]
- Moerassmele (*Deschampsia setacea*). Buurserzand; een kleine populatie. [We]
- Gebogen driehoeksvaren (*Gymnocarpium dryopteris*). Op 2 plaatsen op de Lonnekerberg; op een plek samen met Smalle beukvaren (*Phegopteris connectilis*). Deze vindplaatsen blijken al langer bij de K.N.N.V. Hengelo bekend te zijn. [Ke, Sp]
- Grijs mosterd (*Hirschfeldia incana*). Eerder 'Pluimraket'\* geheten. Breidt zich bijzonder snel uit in Enschede, Hengelo en Almelo, maar ook elders (spoorlijn Oldenzaal-De Poppe). Makkelijk te verwisselen met Zwarte mosterd (*Brassica nigra*). [Sp, Zl]

---

<sup>1</sup> Zie jaarverslag FWT 1988.

- Fraai hertshooi (*Hypericum pulchrum*). Reeds in 1988 tussen Enschede en Glanerbrug door Jo Schunselaar ontdekt. De vroegere vindplaats in Eghe-ria kon dit jaar niet teruggevonden worden. [Sc]
- Gevlekte dovenetel (*Lamium maculatum*). Twee vondsten betreffen de ge-  
kweekte vorm; een vondst echter, die reeds jaren van een plaats in En-  
schede bekend is, is o.i. de wilde vorm. [Sp]
- Zomerklokje (*Leucojum aestivum*). Verwilderd. [Sw]
- Lenteklokje (*Leucojum vernalis*). Reeds sinds vele jaren verwilderd aan de  
Knalhütteweg in Enschede. [Sw]
- Slijkgroen (*Limosella aquatica*). In weerwil van mijn verwachting\* heeft  
deze bijzondere soort zich gehandhaafd. [Zl, Sw]
- Struisvaren (*Matteuccia struthiopteris*). Deze varen blijkt makkelijk te ver-  
wilderen. De melding van Stippelvaren (*Oreopteris limbosperma*) in het  
vorige jaarverslag\* is onjuist en heeft betrekking op deze soort. [Sp] (Zie  
verderop bij Stippelvaren.)
- Hertsmunt (*Mentha longifolia*). Nieuw voor Twente. Aan de spoorlijn Ol-  
denzaal-De Poppe, vanaf schouwpad tot in het talud. De soort komt voor-  
namelijk in het rivierengebied voor, tussen stenen beschoeiingen, vooral in  
het getijdengebied. [Zl, Sw]
- Kleine teunisbloem (*Oenothera parviflora*). Niet echt nieuw, want al ge-  
ruime tijd van station Marienberg bekend. [Zl, Sw]
- Stippelvaren (*Oreopteris limbosperma*)<sup>2</sup>. Door Piet Bremer is deze varen  
op twee plaatsen in Boerskotten vastgesteld, zodat deze soort toch weer in  
Twente aanwezig is. [Br]
- Zanddoddegras (*Phleum arenarium*). Sporeemplacement Wierden; niet ge-  
noemd door Koster.<sup>3</sup> [Sw]
- Voorjaarsganzerik (*Potentilla verna*). Aan de Overijsselse Vecht; daar al  
langer bekend. Recente vindplaatsen aan de Dinkel zijn niet bekend. [Zl,  
Sw]
- Middelst helmkruid (*Scrophularia umbrosa*). Aan de Dinkel bij Kraesgen-  
berg. Vroeger een vindplaats ten zuiden van Losser aan de Dinkel. [Bl]
- Aardbeiklaver (*Trifolium fragiferum*). Op de oude vindplaats<sup>4</sup> in Enschede  
teruggevonden. [Zl]

---

<sup>2</sup> Zie jaarverslag FWT 1988.

<sup>3</sup> Koster, A. (1984). Verspreiding en betekenis van de Nederlandse spoorwegflora. Notitie 4. Wageningen.

<sup>4</sup> Zie jaarverslag FWT 1981.

# Kort verslag van de excursies

P.F. Stolwijk

OELE, 29 april: 10 deelnemers. We zijn in drie groepen op pad gegaan. De bosflora was goed vertegenwoordigd.

Daarnaast vielen op: Kraailook (*Allium vineale*), Moeraskruiskruid (*Senecio paludosus*), Deens lepelblad (*Cochlearia danica*), Bronkruid (*Montia fontana*), Vlottende bies (*Scirpus fluitans*), Grote ereprijs (*Veronica persica*).

DIEPENHEIM, 13 mei: 11 deelnemers. Kleinschalig landschap en parkbos rond de watermolen van Diepenheim.

Stijf barbarakruid (*Barbarea stricta*), Grote gele dovenetel (*Lamium galieobdolon* subsp. *montanum*), Mispel (*Mespilus germanica*), Veelkleurig vergeet-me-nietje (*Myosotis discolor*), Gewone hemelsleutel (*Sedum telephium* subsp. *telephium*), Jakobskruiskruid (*Senecio jacobaea* var. *jacobaea*). Aan de Kleidijk: Zwartblauwe rapunzel (*Phyteuma nigrum*). Bij het verzamel-punt: Middelste duivekervel (*Fumaria muralis*).

DENEKAMP, KANAAL ALMELO-NORDHORN, 3 juni: 5 deelnemers. Van Denekamp (brug) tot in Duitsland en terug.

Opvallend veel zeggesoorten zijn waargenomen: Scherpe zegge (*Carex acuta*), Zompzegge (*C. curta*), Elzenzegge (*C. elongata*), Ruige zegge (*C. hirta*), Zwarte zegge (*C. nigra*), Hazezegge (*C. ovalis*), Bleke zegge (*C. pallescens*), Blauwe zegge, (*C. panicea*), Pilzegge (*C. pilulifera*), Hoge cyperzegge (*C. pseudocyperus*), IJle zegge (*C. remota*), Snavelzegge (*C. rostrata*), Geelgroene zegge (*C. tumidicarpa*), Blaaszegge (*C. vesicaria*).

POORTBULTEN, 15 juni: 15 deelnemers. Deze excursie was speciaal bedoeld als instructie voor FLORON-medewerkers.

- Het terrein van het Arboretum was weer goed voor soorten als Bleke zegge (*Carex pallescens*), Muurhavikskruid (*Hieracium murorum*), Grote keverorchis (*Listera ovata*). De Addertong (*Ophioglossum vulgatum*) liet helaas verstek gaan.
- De spoorbaan leverde (wederom) Valse kamille (*Anthemis arvensis*), Kleine leeuwebek (*Chaenorhinum minus*) en Wilde reseda (*Reseda lutea*).
- Het zgn. voetbrugbosje bleek volkomen verruigd; wel was nog aan te treffen Bochtig havikskruid (*Hieracium maculatum*), Muurhavikskruid (*H. murorum*) en een niet nader gedetermineerde Havikskruid-soort, Witte veldbies (*Luzula luzuloides*), Wegedoorn (*Rhamnus cathartica*), maar geen spoor meer van Welriekende agrimonie (*Agrimonia procera*) en Bochtige klaver (*Trifolium medium*). Deze beide soorten zijn overigens later wel op diverse plaatsen aan de spoorbaan gevonden.

MARIËNBERG, 17 juni: 2 deelnemers. Een lange excursie door zeer gevarieerd terrein.

- Beerzerveld: Lavendelheide (*Andromeda polifolia*), Zompzegge (*Carex curta*), Kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*), Ronde zonnedauw (*D. rotundifolia*), Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*), Eenarig wollegras (*E. vaginatum*), Beenbreek (*Narthecium ossifragum*), Veenbes (*Oxycoccus palustris*), Klein blaasjeskruid (*Utricularia minor*).

- (droge) hei: Buntgras (*Corynephorus canescens*), Tandjesgras (*Danthonia decumbens*), Jeneverbes (*Juniperus communis*), Borstelgras (*Nardus stricta*), Heidespurrie (*Spergula morisonii*).
- spoorlijn: Zandstruisgras (*Agrostis vinealis*), Slipbladige ooievaarsbek (*Geranium dissectum*), Kleine leeuwebek (*Chaenorrhinum minus*), Kruldistel (*Carduus crispus*), Heksenmelk (*Euphorbia esula* subsp. *esula*), Kompassla (*Lactuca serriola*), Kleine teunisbloem (*Oenothera parviflora*), Wilde reseda (*Reseda lutea*), Tengere vetmuur (*Sagina apetala*), Bosbies (*Scirpus sylvaticus*), Kleverig kruiskruid (*Senecio viscosus*), Hongaarse raket (*Sisymbrium altissimum*), Gele morgenster (*Tragopogon pratense* subsp. *pratense*), Koningskaars (*Verbascum thapsus*), Driekleurig viooltje (*Viola tricolor*), Gewoon langbaardgras (*Vulpia myuros*).
- watergangen: Kalmoes (*Acorus calamus*), Lidsteng (*Hippuris vulgaris*), Gele plomp (*Nuphar lutea*), Watergentiaan (*Nymphoides peltata*), Doorgroeid fonteinkruid (*Potamogeton perfoliatus*), Pijlkruid (*Sagittaria sagittifolia*).
- fluviaatelen: Stijf barbarakruid (*Barbarea stricta*), Groot warkruid (*Cuscuta europaea*), Groot geel walstro (*Galium verum* subsp. *verum*), Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*) (ook aan spoorbaan), Kleine bevernel (*Pimpinella saxifraga*) (ook aan spoorbaan!), Voorjaarsganzerik (*Potentilla verna*), Knolboterbloem (*Ranunculus bulbosus*), Tijm-soort (*Thymus* spec.), Liggende klaver (*Trifolium campestre*).
- diversen: Duist (*Alopecurus myosuroides*), Kweekdravik (*Bromus inermis*), Smal streepzaad (*Crepis tectorum*), Wegedoorn (*Rhamnus cathartica*), Muskuskaasjeskruid (*Malva moschata*), Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*), Valse salie (*Teucrium scorodonia*).

EGHERIA, 24 juni: 8 deelnemers.

Behalve de bekende bosflora, Gevleugeld sterrekroos (*Callitriche stagnalis*), Tweerijige zegge (*Carex disticha*), Sterzegge (*C. echinata*), Geelgroene zegge (*C. tumidicarpa*). Het van vroeger hier bekende Fraai hertshooi (*Hypericum pulchrum*) kon helaas niet vastgesteld worden.

LOSSER, IJSBAAN, 5 augustus: 3 deelnemers. Deze excursie was bedoeld als vegetatiekundige excursie onder leiding van Fons Eysink (SBB). Zie verslag in de volgende Nieuwsbrief.

HAAKSBERGEN, LANKHEET, 2 september: 5 deelnemers. Door een misverstand omtrent het verzamelpunt zijn er twee kleine groepjes op pad gegaan.

Kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*), Koningsvaren (*Osmunda regalis*) en Beenbreek (*Narthecium ossifragum*).



# Excursies naar de Rijn

P.F. Stolwijk

De excursie van 9 september was bestemd voor deelnemers uit de FLORON-districten 7 (Twente) en 8 (Achterhoek). Door een misverstand waren er geen deelnemers uit het FLORON-district Achterhoek.

Met 5 deelnemers togen we 's ochtends naar Babberich. Hoewel het al laat in het seizoen was, en vele planten, mede door de droge en warme zomer, al vroeg waren uitgebloeid, viel er nog veel te beleven. Een keus uit de uit 'Twents' oogpunt bijzondere soorten.

Langs de spoorlijn troffen we Handjesgras (*Cynodon dactylon*), Akkerklokje (*Campanula rapunculoides*), Schaafstro (*Equisetum hyemale*), Spiesleeuwebek (*Kickxia elatine*), Plat beemdgras (*Poa compressa*) en aan de Kwartiersdijk in een maisveld het adventieve gras Kale gierst (*Panicum dichotomiflorum*), een oppervlak van minstens 100 m<sup>2</sup> beslaande. Verder aan deze dijk en aan een landwegje vielen op Rood guichelheil (*Anagallis arvensis* subsp. *arvensis*), Kromhals (*Anchusa arvensis*), Torenkruid (*Arabis glabra*), Hokjespeul (*Astragalus glycyphyllos*), Rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*), Esdoornganzevoet (*Chenopodium hybridum*), Echte kruisdistel (*Eryngium campestre*), Cipreswolfsmelk (*Euphorbia cyparissias*), Heksenmelk (*E. esula* subsp. *esula*), Groot geel walstro (*Galium verum* subsp. *verum*), Vijfdelig kaasjeskruid (*Malva alcea*), Akkerleeuwebek (*Misopates orontium*), Echt bitterkruid (*Picris hieracioides*), Viltganzerik (*Potentilla argentea*), Noorse ganzerik (*P. norvegica*), Heelblaadjes (*Pulicaria vulgaris*), Fijne waterranonkel (*Ranunculus aquatilis*), Knolboterbloem (*Ranunculus bulbosus*), Duifkruid (*Scabiosa columbaria*), Akkerandoorn (*Stachys arvensis*), Akkerereprijs (*Veronica agrestis*). Na de lunch werden de Rijnoever en de oever van de Bijland bij Tolkamer bezocht. Het 'zeer zandig dijkje te Tolkamer'<sup>5</sup> was al gemaaid; toch waren nog te zien: Grote centaurie (*Centaurea scabiosa*), Geoorde zuring (*Rumex thyrsiflorus*) en Kleine ruit (*Thalictrum minus*).

Voor het overige had de lage waterstand in combinatie met de warme zomer voor veel fraais gezorgd; daarom hebben we, in wisselende samenstelling, de 3 zaterdagen daarop dezelfde contreien bezocht: Spijk-Tolkamer, Pannerdense veer en Pannerdense Kop.

De volgende soorten waren dit jaar aan de oevers prachtig en vaak massaal ontwikkeld: Slijkgroen (*Limosella aquatica*), overal aan de Rijn aan te treffen, maar wel bijzonder massaal aan de Bijland en Bruin cypergras (*Cyperus fuscus*), vooral Bijland, maar ook hier en daar aan de Rijn. Verder Liggende ganzerik (*Potentilla supina*), Vlooiëkruid (*Pulicaria vulgaris*), mooi in bloei, Zwanebloem (*Butomus umbellatus*), Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*) en Gewone waterbies (*E. palustris* subsp. *palustris*), Moerasandijvie (*Senecio congestus*), Rode waterereprijs (*Veronica catenata*), Slanke waterweegbree (*Alisma lanceolatum*) en Gewone waterweegbree (*A. plantago-aquatica*), Watergentiaan (*Nymphoides peltata*). Middelst helmkruid (*Scrophularia umbrosa*) troffen we enige keren niet-bloeiend aan de Rijn.

Behalve de Zeegroene ganzevoet (*Chenopodium glaucum*), Rode ganzevoet (*C. rubrum*) en Stippelganzevoet (*C. ficifolium*) vonden we een heel sierlijke

---

<sup>5</sup> Westhoff, V., P.A. Bakker & al. (1971). Wilde Planten. Deel 2, p.251.

soort, het Druifkruid (*C. botrys*)<sup>6</sup>. Later werd dezelfde soort ook aangetroffen bij Pannerdense kop, onder Emmerich in Duitsland en bij Nijmegen. Bekend is dat deze soort op een aantal spoorwegemplacements in Nederland is ingeburgerd.<sup>7</sup> Op de kribben bleken vaak adventieve soorten tot ontwikkeling te zijn gekomen: Vlinderstruik (*Buddleja davidii*), Tomaat (*Solanum lycopersicum*), met rijpe vruchten, Wonderboom (*Ricinus communis*), Zonnebloem (*Helianthus annuus*), Late stekelnoot (*Xanthium strumarium*), nauwelijks bloeiend, spaarzaam. Oeverstekelnoot (*X. orientale*) stond wel mooi in vrucht.

Aan de vluchthaven in Tolkamer stuitte we op een Ambrosia, mogelijk *Ambrosia trifida*; maar de plant was 2.50 meter hoog, terwijl in de Europese flora's een maximum van 100 cm. wordt opgegeven. Daar ook veel Kleine leeuwebek (*Chaenorhinum minus*) en Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*).

Mogelijk ingeburgerd is Groene amarant (*Amaranthus hybridus*), die hier samen met andere amaranten als Papegaaiekruid (*A. retroflexus*), Kleine majer (*A. blitum*) was te vinden. De Nerfamarant (*A. blitoides*) was, vaak in gezelschap van de veel erop gelijkende Kleine majer, alleen bij Pannerdense Kop te zien. Een verrassing hier was *Physalis peruviana*, een soort die bij mijn weten geen Nederlandse naam<sup>8</sup> heeft. Ook stond hier veel Doornappel (*Datura stramonium*), vaak samen met zijn verwanten Beklierde nachtschade (*Solanum nigrum* subsp. *schultesii*) en Glansbesnachtschade (*S. nitidibaccatum*). Naar deze laatste hadden we eerder al uitgekeken op het traject Tolkamer-Spijk; lange tijd tevergeefs, maar op het uiteinde van de allerlaatste krib op Nederlands grondgebied bleek hij dan toch te staan.

Op de hogere oeverwallen: Echte kruisdistel (*Eryngium campestre*), Engelse alant (*Inula britannica*), Oostenrijkse kers (*Rorippa austriaca*), Aardbeiklaver (*Trifolium fragiferum*), deze slechts eenmaal.

Op en aan dijken: Wilde cichorei (*Cichorium intybus*), Groot geel walstro (*Galium verum* subsp. *verum*), Wilde marjolein (*Origanum vulgare*), bij Pannerdense Kop (aan de Kwartiersdijk hadden we die niet kunnen terugvinden), Cipreswolfsmelk (*Euphorbia cyparissias*), Sikkellklaver (*Medicago sativa* subsp. *falcata*) en Bonte luzerne (*M. sativa* subsp. *x varia*), Echt bitterkruid (*Picris hieracioides*), Beemd-kroon (*Knautia arvensis*), Kattedoorn (*Ononis spinosa*), Viltig kruiskruid (*Senecio erucifolius*) en Jakobskruiskruid (*S. jacobaea* var. *jacobaea*), Knikkende distel (*Carduus nutans*), Pastinaak (*Pastinaca sativa*), Kleine pimpernel (*Sanguisorba minor*), Ruige weegbree (*Plantago media*), Mierik (*Armoracia rusticana*), Handjesgras (*Cynodon dactylon*), Grote zandkool (*Diplotaxis tenuifolia*); aan een wegrand Stomp kweldergras (*Puccinellia distans* subsp. *distans*).

Nog een greep: Late ogentroost (*Odontites verna* subsp. *serotina*), Hopwarkruid (*Cuscuta lupuliformis*) en Groot warkruid (*C. europaea*), Wilde reseda (*Reseda lutea*), Wouw (*R. luteola*), Wede (*Isatis tinctoria*), Bosrank (*Clematis vitalba*), Poelruit (*Thalictrum flavum*), Bieslook (*Allium schoenoprasum*), Rood guichelheil (*Anagallis arvensis* subsp. *arvensis*), Plat beemdgras (*Poa compressa*), Zomerfijnstraal (*Phalacrolooma annuum*), Fluweelblad (*Abutilon theophrasti*), Schijnra-

---

<sup>6</sup> Later is vastgesteld dat het de destijds nog vrijwel onbekend Liggende ganzevoet (*Chenopodium pumilio*) betref. [Nieuwsbrief FLORON-FWT 3](#) (1991).

<sup>7</sup> Koster, A. (1985). Botanische waarnemingen op spoorwegterreinen in 1985. Notitie 8. Wageningen.

<sup>8</sup> Bij Albert Heijn zag ik later een vrucht te koop liggen, duidelijk een *Physalis*-soort, met de naam 'Goudbes'; als dit *Physalis peruviana* is, waarvan de Flora Neerlandica vermeldt dat de bes eetbaar is, dan is een Nederlandse naam nu gevonden.

ket (*Erucastrum gallicum*), Goudzuring (*Rumex maritimus*), Moeraszuring (*R. palustris*), Heggerank (*Bryonia cretica*), Reuzenbalsemien (*Impatiens glandulifera*), Smal vlieszaad (*Corispermum leptopterum*), Kleine varkenskers (*Coronopus didymus*), Kompassla (*Lactuca serriola*), Goudgele honingklaver (*Melilotus altissima*), een niet nader te determineren Cyperus-soort (*Cyperus spec.*), Grote klit (*Arctium lappa*), Platte rus (*Juncus compressus*).

---

## Lijst veldmedewerkers 1989

Al Johan Alferink, Nijverdal  
Ar Elly Arends-Kaindl, Coevorden  
Bl Jacques Bielen, Oldenzaal  
Lu Henri Ludwig-Meijers, Hengelo  
Ke Johan Kers, Losser  
Kn Bert Knol, Enschede  
Ku Bé van Kuik, Enschede  
Oe Bert Oude Egbrink, Hengelo  
Pa Jan Paasman, Balkbrug  
Po Ron Poot, Almelo  
Sc Jo Schunselaar, Enschede  
Sg Rob Stegeman, Hengelo/Markelo  
Sp Peter Spee, Enschede  
St Hans Stoltenkamp, Denekamp  
Sw Pieter Stolwijk, Enschede  
Vn Judith van Veen, Goor  
We Eddy Weeda, Haarlem  
Zl Otto Zijlstra, Enschede  
Zm Rudi Zielman, Enschede  
Zw Jan Zwienenberg, Hengelo

losse opgaven van:

Br Piet Bremer, Zwolle  
Gr Julia Grijpma, Rossum  
Hn Jenny Hendriks (via Eddy Weeda)

---

## Mededelingen

### Topografische kaarten

De nieuwe editie van kaartblad 34 is eindelijk uitgekomen. Blad 34H en 35A zijn bij 34F (Enschede) getrokken. Bij enige boekhandels verkrijgbaar of telefonisch of via een briefkaartje te bestellen bij Topografische Dienst, Antwoordnummer 100, 7800 VB Emmen, tel. 05910-96888.

### Excursieprogramma FLORON 1990

24 maart Mossenexcursie Swalmen (Bryologische werkgroep K.N.N.V.)

Landelijke FLORON-excursies op zaterdag (onder voorbehoud):

7 april	Reuver (midden-Limburg)
21 april	Neerijnen (Neder-Betuwe)
12 mei	Harderwijk
19 mei	Biesbosch (oostpunt)
9 juni	Dalen (Zuidoost-Drenthe)
16 juni	Den Helder
30 juni of 14 juli	Heerenveen (Potamogeton-excursie)

weekend-excursie in samenwerking met Nedersaksische floristen (E. Garve e.a.):

7 juli	Zuidoost-Groningen
8 juli	Lathen (aan de Eems; BRD)

FLORON-werkweek

20-27 juli Ees bij Borger.

Met het oog op de afronding van het Atlas-project van de Werkgroep Florakartering Drenthe is ervoor gekozen de werkweek ditmaal in Drenthe te houden en wel op de grens van Hondsrug en Hunzedal.

### Tekenbeetziekte

Onlangs ben ik erop attent gemaakt dat er sinds kort in Nederland een ziekte bestaat die overgebracht wordt via de beet van een teek. De eerste symptomen zijn als die van een griep; er kunnen complicaties optreden. Nadere mededelingen in het volgende nummer.

---

### In het volgende nummer

- Excursieprogramma 1990 FLORON - FWT
  - Verslag excursie ijsbaan Losser
  - De Franse aardkastanje (*Conopodium majus*) bij Bentheim
  - Kruidkers (*Lepidium*) in Twente
  - Tekenbeetziekte
-